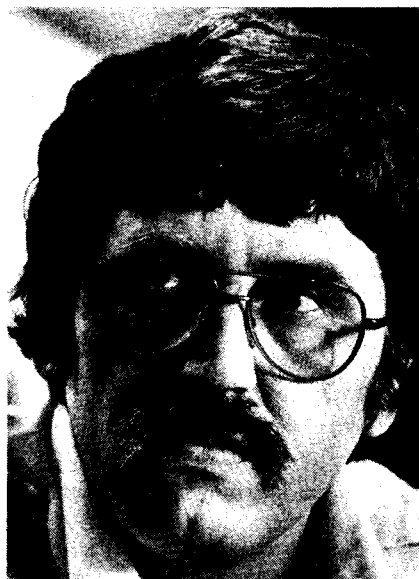

Welzijn te koop?

Het ziet er naar uit dat een sombere kijk op de toekomst aan eerbiedwaardigheid begint te verliezen. Kon kortgeleden een verwijzing naar de eindigheid der grondstoffen, de milieuvervuiling en de armoede in de derde wereld nog rekenen op instemming, wie nu met enige zorg de toekomst beziet wordt bijgezet in de snel groeiende rij van „doemdenkers”. „Doemdenken” begint „uit” te raken. Nog onlangs schreef Pen — nooit te beroerd voor een tegendraadse opmerking — een fraai artikel voor dit blad, waarin hij met kracht van argumenten aantoonde dat wij het nog nooit zo goed hadden gehad 1). De sombere jaren zeventig brachten groei op bijna alle fronten.

Toch behoeft men geen depressieve persoonlijkheid te zijn om vast te stellen dat de vooruitzichten somber zijn, dan wel dat op zijn minst bij velen het gevoel bestaat dat er weinig uitzicht is op-wat-dan-ook. Een optimistische opstelling kan al snel rekenen op een neerdrukkend commentaar. Het ontwerp-verkiezingsprogramma van de PvdA *Weerwerk* is zo'n optimistisch programma; het legt zich niet neer bij de groeiende werkloosheid, wil in vier jaar 300.000 nieuwe banen scheppen en „kiest” voor een groei-doelstelling van 2%. Het programma gaat keuzen niet uit de weg, stelt de werkgelegenheid als eerste prioriteit, de collectieve sector als tweede en daarna pas de koopkrachthandhaving. Duidelijke keuzen en — wat misschien belangrijker is — een geest van niet-bij-de-pakken-neerzitten. Van der Geest geeft echter aan zijn commentaar op *Weerwerk* de veelzeggende titel „Weer geen werk” mee 2). Van der Geest zal zich zelf geen „doemdenker” noemen, maar eerder een „realist”. Als er een verband bestaat tussen de „geest van de tijd” en de gang van de economie, dan overstemmen de „realisten” het enkele optimistische geluid dat zich tegen het „doemdenken” afzet ruimschoots.

De oorzaken van dit gebrek aan maatschappelijke spankracht en inventiviteit liggen waarschijnlijk veel dieper. Wat weleens wordt aangeduid als de crisis in de verzorgingsstaat heeft hier veel mee te maken. Het gaat hier om een verschijnsel van afnemende maatschappelijke samenhang. Het beroep op gemeenschapszin, solidariteit en onderlinge hulpverlening heeft plaatsgemaakt voor een onafzienbare rij van instituties, or-

ganisaties en beroepskrachten (professionals) aan wie de zorg voor het lot van mensen en groepen is opgedragen. Beleidsmatig heeft dit geleid tot een zodanige fragmentatie van bestuur en politiek dat niemand meer enig overzicht heeft, dat fundamentele, d.w.z. heel simpele vragen naar het waarom van bepaalde oplossingen niet meer worden gesteld 3). De middelpuntvliedende werking van de slagwoorden waarmee de verzorgingsmaatschappij kan worden gekwalificeerd: verkokering, fragmentatie, professionalisering en atomisering, vraagt om reintegrerende krachten en gedachten. In dit opzicht is het verheugend dat er de laatste jaren zoveel wordt geschreven over de verzorgingsstaat. Hiermee is een ideologische heroriëntatie in gang gezet, die een noodzakelijke voorwaarde vormt voor het vinden van oplossingen. Want het is duidelijk dat wij — welke politieke signatuur men ook heeft — niet door kunnen gaan op de weg van wat men zou kunnen noemen: de erosie van maatschappelijke samenhang. Er moeten weer verbanden worden gelegd tussen de bijna exclusieve, introverte oriëntatie op het eigenbelang, de eigen beroepsgroep en wat zich elders in de maatschappij afspeelt.

Stimulerend vond ik de lezing van het boek van de filosoof Hans Achterhuis: *De markt van welzijn en geluk* 4). Op een onconventionele manier geeft hij een inzicht in de overspannen professionalisering die zich in het welzijnswerk en de gezondheidszorg heeft voltrokken. De strekking van zijn betoog gaat verder dan deze sectoren. Zich baserend op schrifturen van Illich, K. Marx en Foucault, laat hij zien hoe gemeenschappelijke verantwoordelijkheid, zorg om de medemens en solidariteit zijn „overgedragen” aan hulpverleners van allerlei slag die vaak een nauwelijks aanwijsbare bijdrage leveren aan de oplossing van de problemen waarvoor zij zijn ingeroepen. De psychotherapie kan hier als één van

de vele, actuele voorbeelden gelden. Zo kan men zich — ander voorbeeld — in gemoede afvragen of de instrumentering van de nieuwe Arbeidsomstandighedenwet (met zijn diensten en commissies) niet veel te ver afstaat van de verantwoordelijkheid die mensen in de onderneming zelf zouden moeten nemen (krijgen) voor het wel en wee van hun collega's. Wie om allerlei redenen de instroom in de WAO zou willen beperken of terugdringen, zal in de onderneming de verantwoordelijkheid van de werknemers voor het personeelsbeleid veel zwaarder gestalte moeten geven.

Achterhuis heeft met zijn boek — dat ik hier slechts kan signaleren — een bijzonder belangrijke bijdrage geleverd aan de zo noodzakelijke discussie over het karakter van de problemen van onze maatschappij. Hij heeft niet geschroomd bepaalde taboes die op het denken over maatschappij en welzijnswerk liggen te doorbreken. Want ook die taboes behoren bij de stagnatie die het denken en doen m.b.t. de verzorgingsmaatschappij begeleiden. Eén taboe heeft deze medewerker aan het Andragogisch Instituut laten liggen, nl. de zinvolheid van een aparte universitaire andragogische opleiding, terwijl deze heel zinvol in bestaande studierichtingen had kunnen worden opgenomen.

1) Zijn artikel *Conflicterende doelstellingen*, *ESB*, 19/26 december 1979, ook verschenen in: L. v. d. Geest (red.), *De geronnen maatschappij*, Amsterdam, 1980, blz. 82-102.

2) *ESB*, 18 juni 1980, blz. 697

3) De twee beste artikelen die ik het laatste jaar over problemen van de verzorgingsmaatschappij heb gelezen zijn: J. A. A. van Doorn, *Overvraging van beleid*, *Beleid en Maatschappij*, februari 1980, blz. 39-49 en C. J. M. Schuyt, *De fragmentering van bestuur en beleid in de verzorgingsstaat*, in: J. K. M. Gevers en R. J. in 't Veld (red.), *Planning als maatschappelijke vormgeving*, Deventer, 1980, blz. 33-45.

4) Baarn, 1980; zie ook het interview met Achterhuis in het *Welzijnsweekblad*, 20 juni 1980, blz. 13-15.